

نوا آتئسم

NEW

ATHEISM

هفت گفتار انتقادی در باب بیخدای

اَلِیسترمک گراٹ | تری ایگلٹون | نوام چامسکی | جفری رابینز | جی.مال |
اسم هریس | کریستوفر رادکی | ویلیام استال | رایان فالچونی | کریس مور |
گردآوری و ترجمه: شهاب غدیری

الاهیات / الهیات سیاست

سرشناسه: غدیری، سید شهاب - ۳۶۶ -

عنوان و نام پدیدآور: نوآوری: هفت گفتار انتقادی در باب بی‌خدایی /

گردآوری و ترجمه شهاب غدیری

مشخصات نشر: تهران: نشر فلات، ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری: ۲۷۲ ص: ۱۳ × ۲۰ سم.

شابک: 978-600-94801-6-6

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر: هفت گفتار انتقادی در باب بی‌خدایی.

موضوع: الحاد

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ن۹ غ/۳/۲۷۴۷ BL

رده‌بندی دیویی: ۲۱۱/۸

شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۸۴۴۷۹

نوا آتئیسیم

گردآوری و ترجمه: شهاب غدیری

طراح جلد: شادی تاکی

ویراستار زبانی و صفحه‌آرای متن: بنفشه دانش

شمارگان: ۵۰۰

چاپ اول: ۱۳۹۶

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر یا تولید مجدد آن به صورت کامل، یا بخشی از آن، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر، انتشار الکترونیکی، فایل PDF) ممنوع است.

نشر فلات: تهران، خیابان فرجام، ابتدای گلشنی شمالی

شماره ۳۵، طبقه دوم، واحد ۴. تلفن: ۷۷۷۲۴۳۷۳

www.nashrefalat.com

telegram.me/falatpub

www.instagram.com/falatpub

فهرست

۹	مقدمه
۱۵	فصل اول: نواتنیسم: پیشینه، اجتهاد و پروپاگاندا «شهاب غدیری»
۱۵	آتنیسم چیست؟
۱۵	آتنیسم به چه معناست؟
۱۶	پیشینه آتنیسم
۲۵	نواتنیسم چیست؟
۲۹	اجتماع آتنیست ها و نواتنیسم
۳۱	نواتنیسم به مثابه مقوله ای سیاسی
۳۳	ادبیات نواتنیسم
۴۱	فصل دوم: پست مدرنیته: آتنیسم و تغییر رادیکال فرهنگ «آلیستر مک گراث»
۴۴	تولد مدرنیته
۴۹	احترام پست مدرنیته به تنوع
۵۲	آتنیسم و چالش آن با پست مدرنیته
۵۶	عدم مدارای خجالت بار آتنیسم

- ۶۵ فصل سوم: فرهنگ و بربریت
«تری ایگلن»
- ۹۳ فصل چهارم: الهیات رادیکال و نواتنیسم
«جفری دبلو. رابینز و کریستوفر دی. رادکی»
- ۹۶ پل تیلیش و تثیسیم الهیاتی
- ۱۰۰ انجیل توماس آلتیزر در آتنیسم مسیحی
- ۱۰۴ خلق الهیات رادیکال
- ۱۱۵ فصل پنجم: آتنیسم بنیادگرا و شکست فکری آن
«جف نال»
- ۱۴۷ فصل ششم: هشتم نکه به دی: معرفت شناسی اجتماعی نواتنیسم و بنیادگرایی
«ویلیام ای. اسنال»
- ۱۴۹ در جست و جوی قطب
- ۱۵۴ بحران اقتدار
- ۱۶۱ واکنش
- ۱۶۹ فصل هفتم: آیا خدا فرضیه است؟ نواتنیسم، فلسفه و معاصر و تشویش فلسفی
«رابان سی. فالچونی»
- ۱۷۰ همراهان غیرمنتظره
- ۱۷۳ فرضیه خدا
- ۱۸۲ قرینه گرایی و فرضیه خدا
- ۱۸۴ تشویش فلسفی در فرضیه خدا
- ۱۹۶ چگونه به این جا رسیدیم؟
- ۲۰۳ ضمایم

مقدمه

انسان پیشم به جهان می‌گشاید و خود را در زمینه و زمانه‌ای خاص، وارث پیشینه و ساکن در کنجی با امکانات، محدودرات و مقهورات منحصر به فرد می‌داند. اما نه تنها از زیست جهان خویش معنا می‌یابد، بلکه بدان معنا می‌رسد. از این رو، به سادگی می‌توان مشاهده کرد که چرا حیات باورها و مکاتب گوناگون، در هر دوره و موقعیت زمانی و مکانی، با عنایت به شرایط و تنوع، دستخوش تغییراتی ناچیز یا قابل توجه می‌شود. از سوی دیگر نیز نمی‌توان ادیان را با انگرش تاریخی گرایانه تقلیل داد یا وجه قدسی آن را انکار کرد. هر بررسی واجد پیشینه‌ای است و هر عقیده‌ای برای ترسیم مرزها و تعریف هریت خویش، تمایزاتش با دیگر عقاید را پیش می‌کشد. از این رو نمی‌توان هیچ عقیده‌ای را شناخت، مگر آن‌که با پیشینه آن آشنا شد؛ و نمی‌توان هیچ عقیده‌ای را - حتی به طور نسبی - درک کرد، مگر آن‌که به زمینه، زمانه و عقاید معیار آن نظر داشت. اثر پیش رو به یکی از جنبش‌های متأخر و فراگیر سده بیست و یکم می‌پردازد: نواتیسم، جنبشی که یکی از مشخصه‌های اصلی خود را الحاد و عدم باور به تمامی خدایان گذشته و حال معرفی می‌کند. نواتیسم خود را حامی علم و روش تفکر علمی می‌شناسد، با تمامی باورهای دینی سرستیز دارد و در پندار راست‌کیشی خود هر باور دیگری را نامعقول می‌داند. در نوشتار حاضر قصد داریم ضمن معرفی این جنبش، به انتقاداتی بپردازیم که درباره آن مطرح شده است. کوشیده‌ایم مباحث

مطرح شده تا حد امکان از جدال‌های میان علم و دین دوری جوید و خواننده با زمینه شکل‌گیری این جنبش آشنا شود و در نتیجه نگاهی جامع‌تر و عمیق‌تر نسبت بدان کسب کند. بدین رومقالاتی را از منابع گوناگون، با رویکردهای انتقادی متفاوت گردآوریم تا نگاهی چند سویه و دقیق‌تر به این جنبش داشته باشیم.

این کتاب شامل هفت فصل و سه ضمیمه است. فصل اول به معرفی مختصر آتنیسم، واژه‌شناسی و پیشینه تاریخی آن می‌پردازد و سپس با معرفی جنبش متأخر آتنیسم - که با نام نواتنیسم شناخته شده - چارچوب نظری و تکوین هویت اجتماع آتنیست‌ها و سیاسی بودن ماهیت این جنبش را با توجه به تقابل آن با بنیادگرایی دینی به بحث می‌گذارد. نگاشته شده است که نواتنیسم می‌کوشد با تمسک به پروپاگاندا و خفایه، در صورت پذیرش اجتماعی روز افزونی برای خود دست و پا کند.

فصل‌های دوم و سوم کتاب توضیحی کلی و نه صرفاً محدود به جنبش نواتنیسم ارائه می‌دهد. فصل دوم نوشته الیستر مک گراث، متأله کاتولیک، با توضیح مدرنیته و داعیه‌های جهان‌شمول آن آغاز می‌شود، نویسنده در این فصل به ظهور مدرنیته و شکست کلان‌روایت‌های مدرن اشاره می‌کند، شکستی که جانی دوبار به دین بخشید و عقاید، فرهنگ‌ها و باورهای گوناگون را از احترام برخوردار ساخت. مک گراث با استناد به نقدهای پست مدرن معتقد است که نگاه جهان‌شمول تفکر مدرن به عدم مدارا، کشتارها و سببیت‌های بزرگ ختم می‌شود.

فصل سوم کتاب نوشته تری ایگلتون، منتقد ادبی و نویسنده چپ‌گرای بریتانیایی تبار است. ایگلتون معتقد است افرادی چون ریچارد داوکینز و کریستوفر هیچنز در مباحث الهیاتی هیچ سوادى ندارند. ایگلتون به چند فرهنگ‌گرایی نظر دارد و با وجود همدلی با انتقادات نواتنیست‌ها بر چند فرهنگ‌گرایی رایج در جوامع غربی، نزاع

ایمان و عقلانیت را نزاع تمدن و فرهنگ می‌داند. او بر سر یازده سپتامبر با نواتیست‌ها هم‌داستان نیست و آن را برخاسته از اعتقادات دینی تلقی نمی‌کند. از نظر ایگلتون جهان غرب، به‌ویژه سرمایه‌داری لیبرال، پس از سقوط بلوک شرق متکبرانه خود را برنده بازی خطاب کرد و پیشرفت لیبرالیسم اقتصادی بی‌اعتنا به مردم و اجتماعات آنان محرک واکنشی خشونت‌آمیز شد. خشونت‌ی که لیبرالیسم اجتماعی و فرهنگی کمتر، توان کنترل آن را داشت. از نظر نویسنده، تروریسم معاصر هم‌زاد سرمایه‌ری است. آن‌ها یکدیگر را قوام و نیرو می‌بخشند، پس برای رفع این مشکل باید به دنبال راه دیگری رفت.

فصل چهارم مقاله‌ای است از جفری رابینز و کریستوفر رادکی. آنان این فصل را «سه لال پل تیلیش آغاز می‌کنند. از نظر تیلیش مسئله دینی‌ترین مانع در باب خدا، به‌ویژه در مسیحیت این است که این مفاهیم در قالب «تئیسیم الهیاتی» مطرح می‌شوند، یعنی به‌نظر آنان، خدا تنها زمانی کارایی دارد که خشوع از یک پازل متافیزیکی در نظام متافیزیکی فکری یا اعتقادی جاری در نظر گرفته شود. به همین ترتیب، تیلیش نتیجه می‌گیرد که اگر مسیحیت پاسخ مناسبی به «تئیسیم الهیاتی» نباشد، آتئیسیم چنین پاسخی نخواهد بود. اما آتئیسیم نیز ناقض خویش است، زیرا هر زمان آتئیسیم «مثاباً رد قاطعانه خدا و هر نوع تلقی هستی‌شناسانه بیان شود، خود در نوعی «مطابق الهیاتی» تئستی گرفتار می‌آید. به بیان دیگر، آتئیسیم پازل ناقصی را با پازل ناقص دیگری جایگزین می‌کند. در نتیجه، واکنش‌های مسیحیان به نواتیسم نیز در چارچوب تئیسیم الهیاتی تعریف می‌شود. فصل چهارم به این مسئله می‌پردازد که نواتیست‌ها دچار همان مشکلی هستند که تیلیش انتظارش را می‌کشید. رابینز و رادکی در مقابل، نقد الهیاتی رادیکال را با بهره‌گیری از الهیات امریکایی جنبش «مرگ خدا» و فلسفه دین قاره‌ای متأخر پیشنهاد می‌کنند. به بیان دیگر، آنان معتقدند نواتیست‌ها در

نقد خود از مسیحیت سنتی به اندازه کافی پیش نرفته‌اند؛ از نظر آنان نواتنیسم به قدر کافی رادیکال نیست و توان مقابله با مسیحیت رادیکال را ندارد.

فصل پنجم با مقاله‌ای از جف نال آغاز می‌شود. نال معتقد است نواتنیسم قرین بنیادگرایی دینی ظهور کرد. او به طور کلی آن‌ها را از یک جنس می‌داند. از نظر او، نواتنیسم علاوه بر تقویت سکولاریسم، طرفداری از علم و گسترش تفکر علمی و احترام به حقوق بشر، دین را تهدیدی جدی تلقی می‌کند. تهدیدی که باید ریشه‌اش را کند. اما وی در نهایت به تقدیرات چنین تفکری خود سرانجام عقلانیت مدرن و تأکید آن بر تکثر را به نسل‌ها را مورد هدف قرار خواهد داد.

فصل ششم رویکردی جامعه‌شناسانه به نواتنیسم اتخاذ می‌کند. ویلیام استال کریستن ایزر مقاله معتقد است نواتنیست‌ها اغلب به این بهانه نقد می‌شوند که خردشان بنیادگرا هستند. در مقابل نیز آتنیست‌ها این انتقاد را به اتهام ناسم‌بودن رد می‌کنند. استال در این فصل سعی دارد جامعه‌شناسی چنین تقارن را با جزئیات بیشتر مورد ارزیابی قرار دهد. او معتقد است که در لایه‌های زیرین چنین تقارن ظاهری، شباهت‌های ساختاری و معرفتی عمیقی وجود دارد. از نظر او، نواتنیسم و بنیادگرایی (با استمداد از [نظریه] خلقت‌گرایی علمی)، هر دو به دنبال بازتولید اقتدار در عصر بحران معنای مدرنیته هستند.

فصل هفتم مقاله‌ای از رایان فالچونی است. وی به برخی از وجوه و استدلال‌های فلسفی نواتنیست‌ها می‌پردازد. او سعی دارد برخی از آشفتگی‌های بنیادین و فلسفی موجود در روش‌شناسی نواتنیست‌ها را نشان دهد. فالچونی معتقد است چنین آشفتگی‌هایی را در آثار بسیاری از فیلسوفان دین دوران معاصر نیز می‌توان یافت. از نظری، نواتنیست‌ها نیز مانند بسیاری از فیلسوفان «جدی» دین سعی دارند باورهای دینی را همچون فرضیات علمی درباره جهان تلقی کنند. از نظر آنان وجود خدا

فرضیه‌ای کاملاً «علمی» است، در نتیجه اثبات آن به مدارک قابل تحقیق نیاز دارد. فالچونی سعی دارد این مفروض را بررسی و پایشانی‌های آن را تبیین کند. به باور او، این تلقی نمی‌تواند رویکرد عادلانه‌ای به گروهر اعتقادات دینی داشته باشد. از نظر وی تنها با بررسی نزدیک و ملموس سبک‌های زندگی دینی می‌توان معنای این اعتقادات را درک کرد و سپس آن‌ها را مورد ارزیابی یا نقد قرار داد.

ضمیمه کتاب شامل سه قسمت است. این بخش برای آشنایی بیشتر خوانندگان با ادبیات، گفتار و نحوه مواجهه متفکران آنتیست با مخالفان‌شان تنظیم شده است. ضمیمه نخست، مناظره‌ای میان نوام چامسکی، زبان‌شناس و منتقد سیاسی و سم هریس، یکی از چهره‌های شناخته شده جنبش نواتیسم است. ضمیمه دوم، مقاله‌ای از کریستوفر هجز است در انتقاد از جنبش نواتیسم و دو متفکر شاخص آن یعنی کریستوفر هیز و سم هریس. ضمیمه سوم مقاله‌ای از سم هریس است در پاسخ به یکی از مقالات.

تلاش من در گردآوری و ترجمه این سر، بر آن بوده که دقت لازم را لحاظ کنم تا نگاهی جامع‌تر و فراتر از جدال‌های رایج میان علم و دین، خداآبادی و خدا ناباوری و دین‌داری بی‌دین‌داری ارائه دهم. امیدوارم خوانندگان این کتاب با مطالعه آن بهره کافی را کسب کنند و مرا در بهبود و ادامه مسیر یاری رسانند.

در پایان از اساتید بزرگوارم آقایان دکتر داود فیروزی، دکتر بهانگر معینی علمداری، دکتر احمد خالقی و به‌ویژه دکتر مهدی فدایی می‌بایست که همراهی نیک خود را از من دریغ نداشتند، نهایت تشکر و قدردانی را داشته باشم. علاوه بر آن، از تمامی دوستان و همراهان فرهیخته‌ای که مرا با نظرات، پیشنهادات و انتقاداتشان بهره‌مند ساختند، سپاس‌گزارم.

شهاب غدیری

پاییز ۹۴